

Ministerie van Landbouw,
Natuur en Voedselkwaliteit

Technische Briefing Stikstof

Toelichting op de aanpak van de
stikstofproblematiek

<https://www.aanpakstikstof.nl/>

Agenda

- Inleiding
- Agenda voor vandaag:
  - Deel 1   Stikstof algemeen
  - Deel 2   Structurele aanpak
  - Deel 3   Toestemmingsverlening
  - Deel 4   Hoe verder?
- Vragen

Ministerie van Landbouw,
Natuur en Voedselkwaliteit

Deel 1

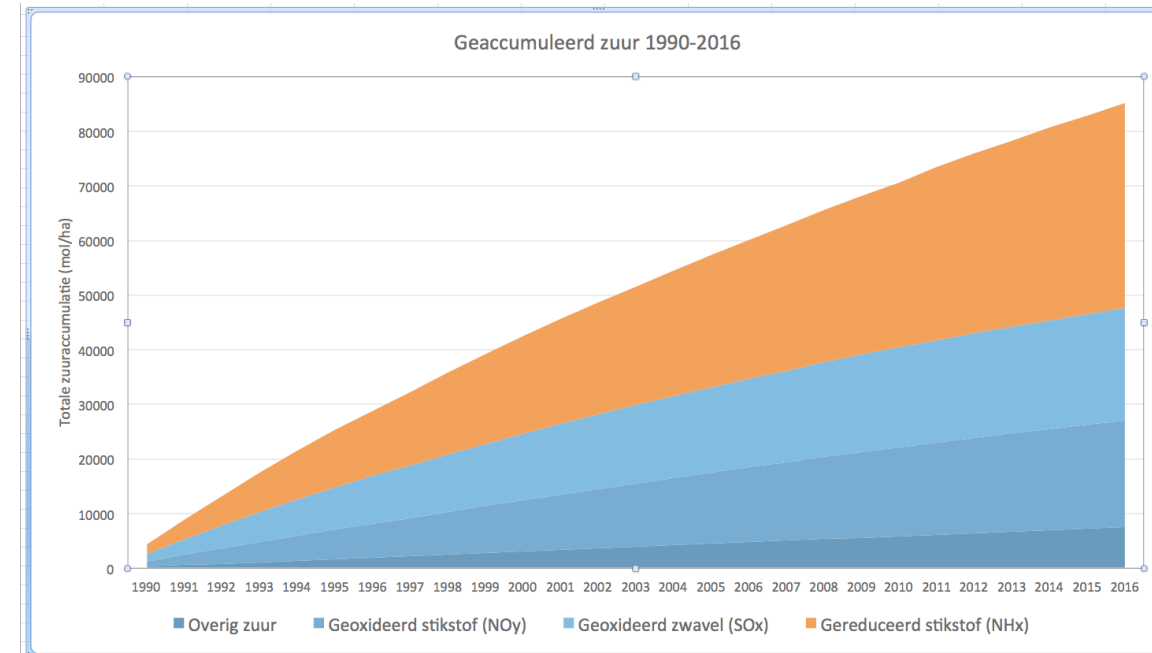
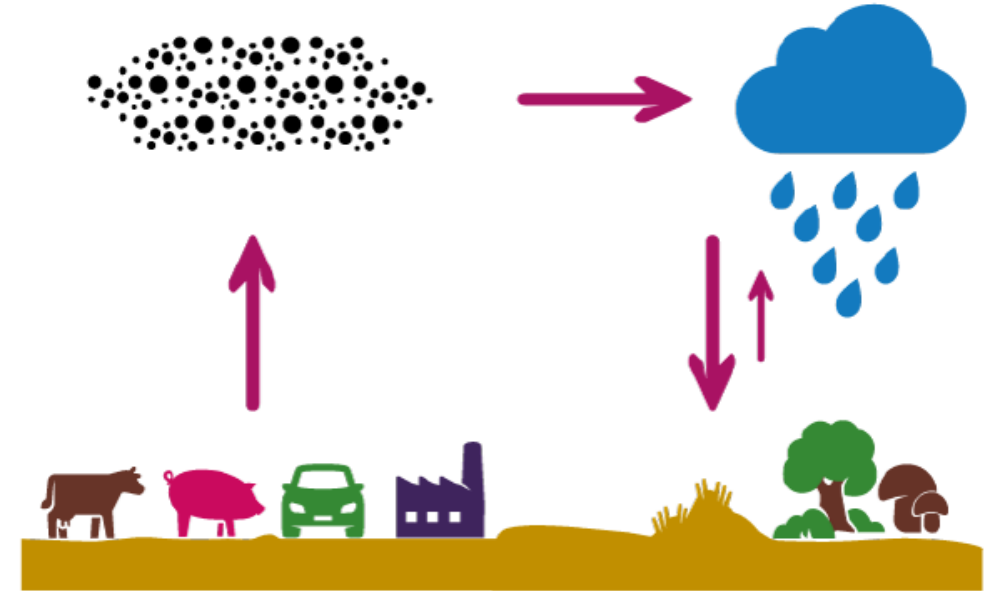
Stikstof algemeen

Waarom hebben we een stikstofprobleem?

- Stikstof komt uit veel verschillende bronnen in de lucht (emissie stikstofoxiden (NO_x) en ammoniak (NH₃)) en daalt neer in natuurgebieden (depositie).
- Stikstof hoopt op in de bodem en een teveel aan stikstofdepositie tast het functioneren van ecosystemen aan.
- Stikstofdepositie is één van de oorzaken dat de biodiversiteit achteruit gaat.
- Nederland heeft (via de Vogel- en Habitatrictlijn) de internationale verplichting om de biodiversiteit in stand te houden.

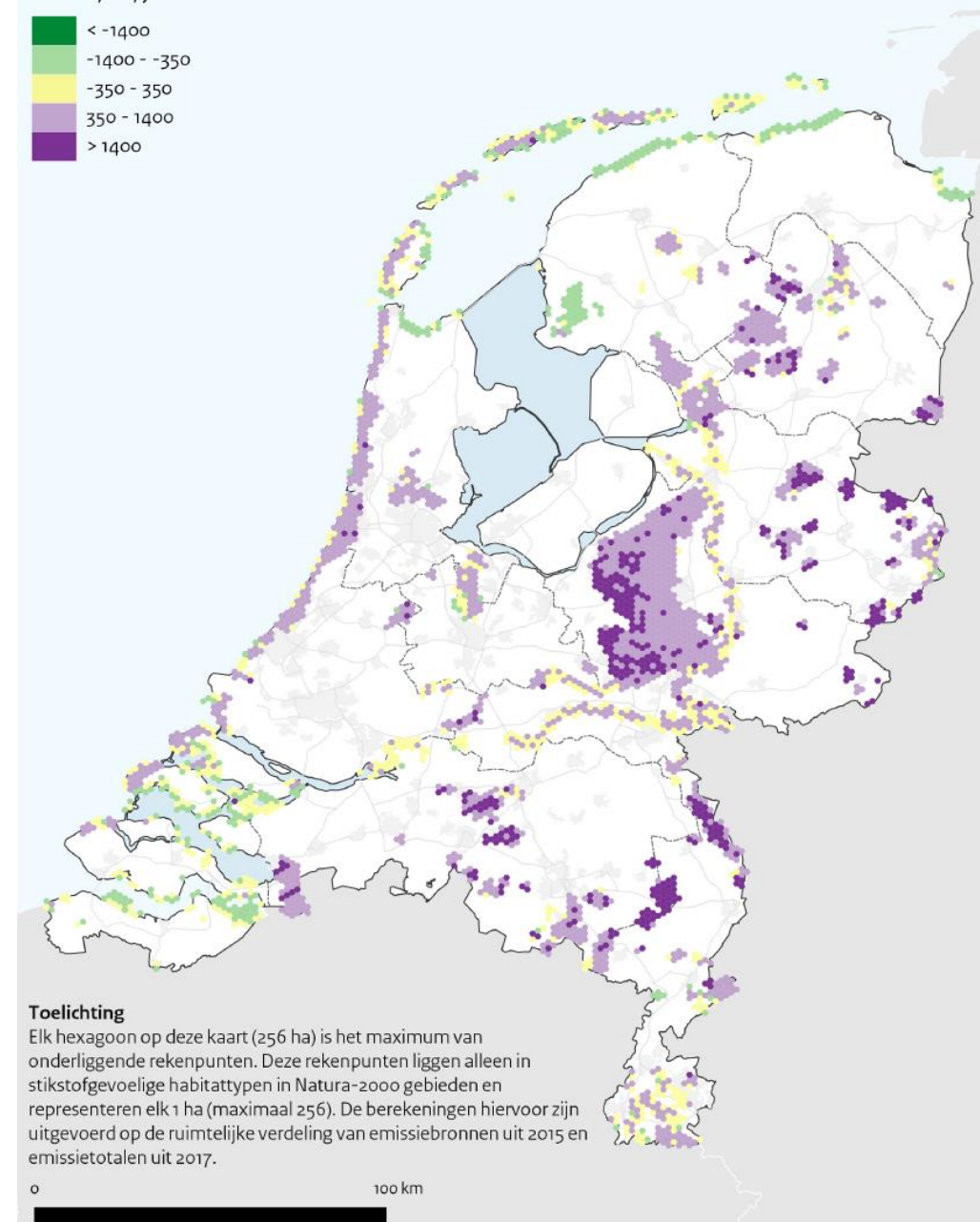
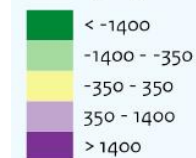

Beeld in Nederland

- Er zijn 166 Natura 2000-gebieden in Nederland.
- Stikstofdepositie is in 118 Natura 2000-gebieden een knelpunt.
- Voor habitats/soorten in Natura 2000-gebieden moet nationaal een gunstige staat van instandhouding worden bereikt.
- Verder geldt een standstillverplichting: natuurkwaliteit mag niet achteruit gaan.

Overschrijding van de KDW

2017, maximum overschrijding binnen het getoonde oppervlak in mol/ha/jaar

Toelichting

Elk hexagoon op deze kaart (256 ha) is het maximum van onderliggende rekenpunten. Deze rekenpunten liggen alleen in stikstofgevoelige habitattypen in Natura-2000 gebieden en representeren elk 1 ha (maximaal 256). De berekeningen hiervoor zijn uitgevoerd op de ruimtelijke verdeling van emissiebronnen uit 2015 en emissietotalen uit 2017.

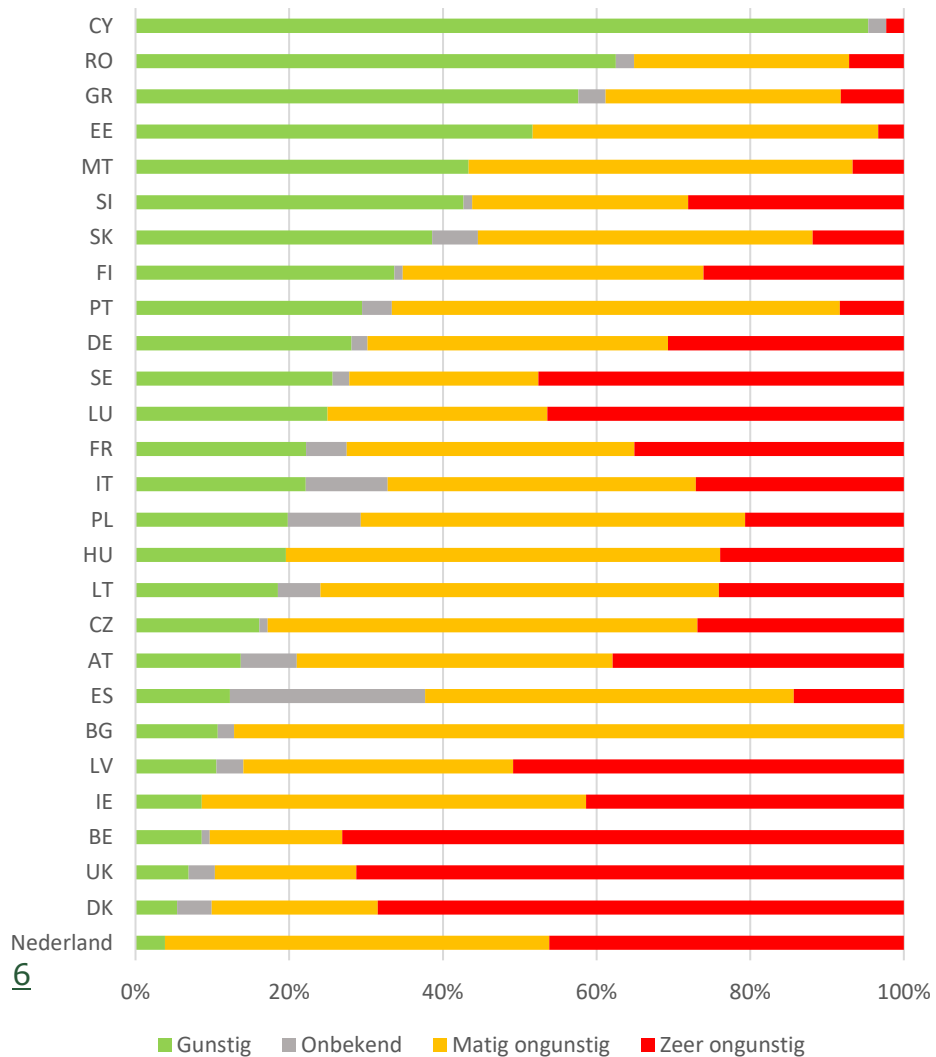
0

100 km

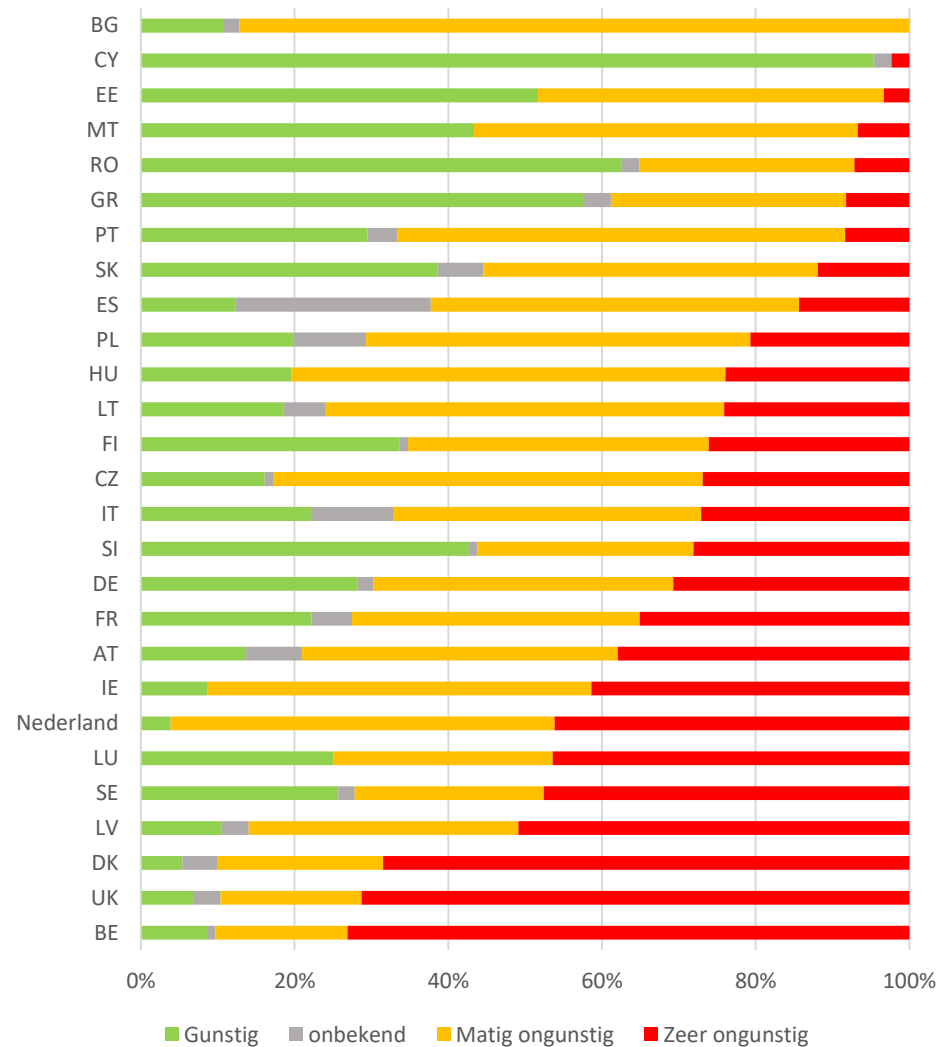

Hoe doet Nederland het in Europa?

Staat van instandhouding habitattypen in verschillende lidstaten (gesorteerd op groen)

Staat van instandhouding habitattypen in verschillende lidstaten (gesorteerd op rood)

PAS-uitspraak Raad van State

- In 2010 PAS in natuurwetgeving (amendement Samsom/Koopmans) (uitvloeisel Commissies Trojan en Huys).
- Samenhangende aanpak: vermindering stikstofbelasting en natuurherstel geeft ruimte voor nieuwe ontwikkelingen met een ecologische onderbouwing voor vergunningverlening.
- Eerste programma: juli 2015 - juli 2021
- 29 mei 2019: programma 2015 - 2021 voldoet niet voor toelaten meer stikstof:
  - deel maatregelen niet *extra*, maar sowieso nodig voor natuur;
  - deel maatregelen/effecten onzeker en te laat.
- Dat leidt bij vergunningverlening tot noodzaak tot:
  - a. Voorkomen toename stikstofdepositie.
  - b. Ecologisch onderbouwen dat er geen effect is.

Tijdslijn Aanpak Stikstof

Uitspraak Raad van State - eind 2020
Deze tijdslijn geeft u inzicht in alle stappen die tot oplossingen leiden stikstofcrisis.

29 mei 2019
Uitspraak Raad van State: PAS mag niet meer gebruikt worden

16 september 2019
Nieuwe versie AERIUS Calculator

25 september 2019
Adviescollege Remkes presenteert korte termijnadvies 'Niet alles kan'

4 oktober 2019
Kabinetsreactie op het korte termijnadvies van Adviescollege Remkes

13 november 2019
Aankondiging maatregelen natuur, bouw en infrastructuur

December 2019
Start gebiedsgerichte aanpak

10 december 2019
Beleidsregels voor in- en extern salderen van kracht.

19 december 2019
Adviescollege Remkes presenteert advies 'beweiden en bemesten'

14 januari 2020
Nieuwe versie van de AERIUS Calculator beschikbaar

14 januari 2020
Adviescollege Remkes presenteert advies 'luchtvaart'

7 februari 2020
Nieuwe stappen stikstofaanpak bieden landbouwsector perspectief

5 maart 2020
Eerste adviescommissie 'Meten en Berekenen Stikstof'

16 maart 2020
Maatregel in werking: Nieuwe maximum snelheid overdag Rijksnelwegen

24 maart 2020
Openstelling stikstofregistratiesysteem

24 april 2020
Besluit structurele aanpak

24 april 2020
Kabinetsreactie op advies 'Luchtvaart'

27 mei 2020
Wetsvoorstel voor stikstofreductie en natuurverbetering ter consultatie

2 juni 2020
Start Klankbordgroep Stikstof

8 juni 2020
Adviescollege Remkes presenteert lange termijn advies

15 juni 2020
Eindadvies commissie 'Meten en Berekenen': uitwerking verbetermogelijkheden

17 juni 2020
Minister geeft reactie op eindadvies Adviescollege Stikstofproblematiek

10 juli 2020
Wetsvoorstel Stikstofreductie en natuurverbetering naar Raad van State

14 juli 2020
Eerste inventarisatie PAS-meldingen gestart

19 augustus 2020
Tijdelijke voermaatregel wordt niet ingevoerd wegens droogte

8 september 2020
Extern salderen met veehouderijen bij meer provincies mogelijk

15 september 2020
Prinsjesdag 2020: kabinet investeert in bouwen

13 oktober 2020
Wetsvoorstel Stikstofreductie en natuurverbetering naar Tweede Kamer

15 oktober 2020
Nieuwe versie AERIUS

3 november 2020
Regeling gerichte opkoop veehouderijen gestart

9 november 2020
Start aanlevering gegevens PAS-melders

17 november 2020
Minister Van Nieuwenhuizen tekent Tracébesluit A27/A12 Ring Utrecht

18 november 2020
Omschakelprogramma voor stikstofarme(re) en meer duurzame landbouw mogelijk

30 november 2020
Wetsvoorstel natuurcompensatiebank in consultatie

7 december 2020
Start internetconsultatie amvb wetsvoorstel stikstofreductie en natuurverbetering

7 december 2020
Aanlevertermijn PAS-meldingen

8 december 2020
Rijk en provincies eens over besteding 3 miljard euro voor sterke natuur

10 december 2020
Behandeling Tweede kamer wetsvoorstel Stikstofreductie en natuurverbetering.

29 januari 2021
Minister Van Nieuwenhuizen: Miljoenenimpuls duurzame binnenvaart

23 februari 2021
Locatie PAS-meldingen openbaar

2 maart 2021
Eerste Kamer debatteert over de stikstofwet

5 maart 2021
Herziene beslissing op bezwaar Wob PAS-meldingen

9 maart 2021
Eerste Kamer akkoord met wetsvoorstel Stikstofreductie en natuurverbetering

16 april 2021
Internetconsultatie ministeriële regeling Wet stikstofreductie en natuurverbetering

Ministerie van Landbouw,
Natuur en Voedselkwaliteit

Deel 2

Structurele aanpak

Structurele aanpak stikstof: schematisch

Doel: het realiseren van condities voor een gunstige of verbeterde staat van instandhouding (SVI)

Maatregelen om condities te verbeteren worden vormgegeven langs drie sporen

1. Stikstofreductie

Betreft reductie van stikstofdepositie in stikstofgevoelige N2000-gebieden door middel van bronmaatregelen.

2. Natuurbehoud en -herstel

Betreft o.a. natuurherstel en -beheer, verbeteren waterkwaliteit- en kwantiteit in en rondom natuurgebieden en tegengaan van versnippering binnen en tussen natuurgebieden.

3. Natuurinclusieve ruimtelijke inrichting

Betreft vooral betere ruimtelijke integratie (natuurinclusiviteit) met andere functies als landbouw, energie-opwek, woningbouw, infrastructuur.

Bijsturing inzet op bovenstaande maatregelen om te sturen op condities

Monitoring ontwikkeling SVI → gebieds-specifieke instandhoudingsdoelstellingen → gunstige condities

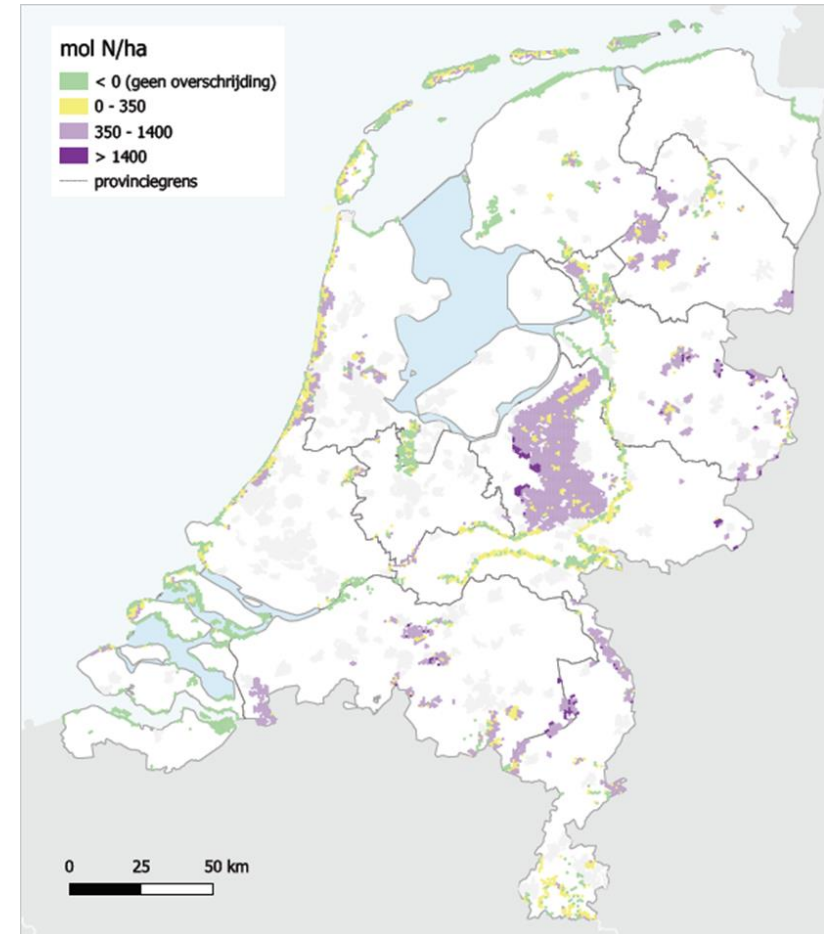

Stikstofreductie voor natuurbehoud en -herstel

Een teveel aan stikstof in een Natura 2000-gebied is uitgedrukt als een overschrijding van de kritische depositiewaarde (KDW). Bij een overschrijding van deze waarde zijn natuurherstel en -behoud niet met zekerheid geborgd.

Ambtelijke extrapolatie op basis van doorrekeningen van PBL/RIVM

	Omgevingswaarde	Reductieopgave (binnenlandse emissiereductie) (kton/jr)	Reductieopgave (depositiereductie)
2018	22% <KDW	-	-
2025	40% <KDW	10-15%	100 – 150 mol/ha/jr
2030	50% <KDW	26%	255 mol/ha/jr
2035	74% <KDW	50%	485 mol/ha/jr

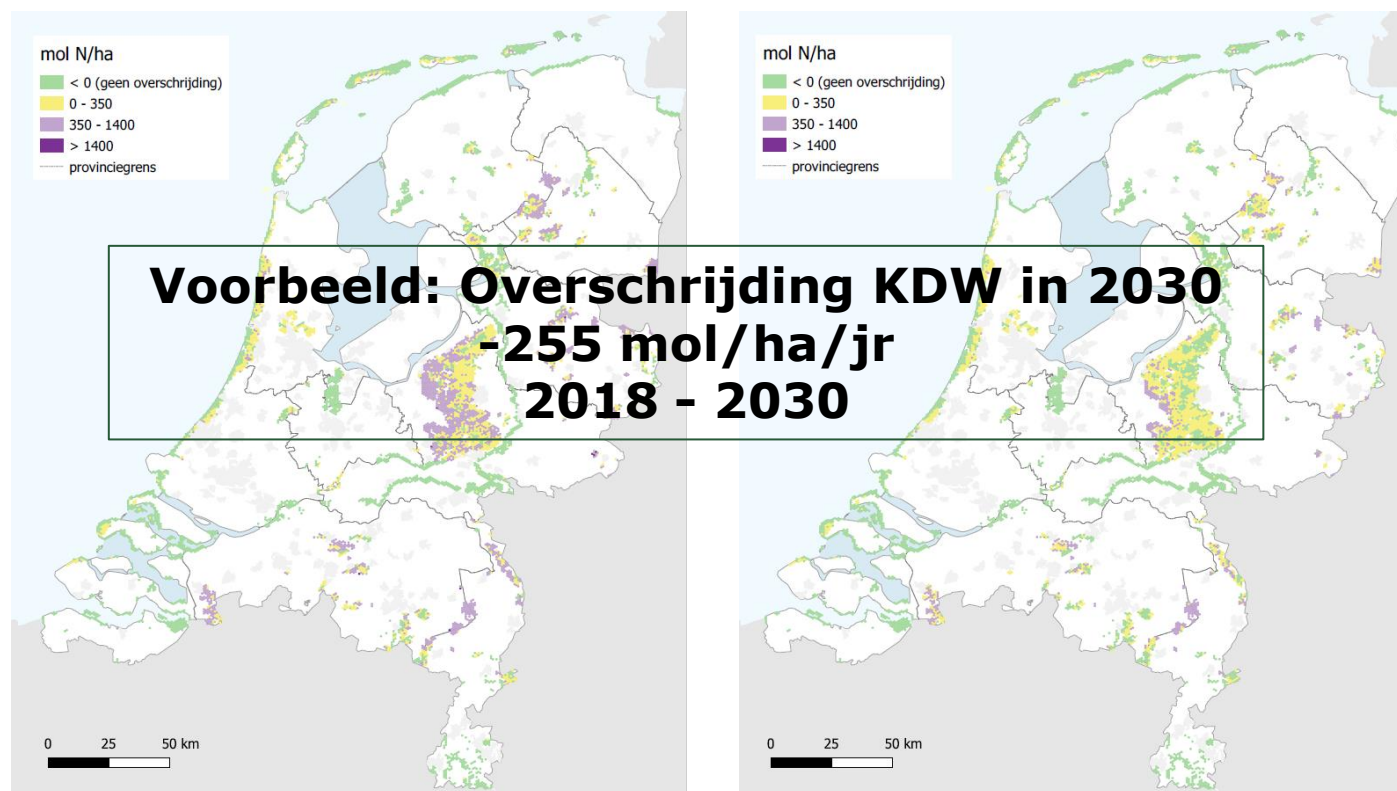

Weergave op deze kaart per 64 ha gemiddelde afstand tot de KDW in mol/ha/jr.

Binnenlandse stikstofreductie met bronmaatregelen

50% < KDW

Autonom: -120 mol/ha/jr

Klimaatakkoord: -25 mol/ha/jr
Bronmaatregelen: -110 mol/ha/jr

Stikstofreductie wordt gerealiseerd met:

- Staand en voorgenomen beleid (incl. buitenlandse emissiereductie volgens NEC-richtlijn)
- Klimaatakkoord
- Bronmaatregelen

Omgevingswaarde 2025 en 2035

Reflectie doelstelling 2025

- De doelstelling van 2025 (en 2030) valt binnen de bandbreedte van het effect van het aangekondigde maatregelenpakket.
- Ongeveer de helft van de bronmaatregelen uit het aprilpakket heeft de volledige potentie in 2025 bereikt. Daarnaast zijn er maatregelen die in 2025 deels zijn gerealiseerd. De totale opbrengst van het pakket bronmaatregelen in 2025 is naar verwachting ca. 60 – 120 mol.
- De 2025 doelstelling vraagt 100-150 mol binnenlandse emissiereductie (ambtelijke inschatting) en is op basis van deze inzichten realistisch haalbaar.

Reflectie doelstelling 2035

- Het fundament met het bronmaatregelenpakket t/m 2030 ligt er. Het doortrekken, uitbreiden, of aanvullend meerekenen van verschillende landbouwmaatregelen die in essentie al in het pakket zijn opgenomen biedt potentie voor additionele stikstofreductie t/m 2035.
- Voor andere sectoren komt de belangrijkste aanvullende reductie t/m 2035 voort uit de implementatie van staand en voorgenomen (Klimaat)beleid. Gezien de steeds grotere ambities op dit front zijn ook deze effecten naar verwachting substantieel.
- De potentie van andere additionele maatregelen wordt ook verkend. Verschillende (lopende) ambtelijke verkenningen (normeren en beprijzen, ruimtelijke en lange termijn) zullen daarvoor benut worden. De komende jaren zal de opgave steeds duidelijker worden en kan gericht gekozen worden voor de noodzakelijke inzet.

Status implementatie per bronmaatregel

Kader		Bronmaatregel	mol/ha/jr*	Status
Spoedwet		Snelheidsmaatregel	1,2	Uitvoering
		Saneringsregeling varkenshouderijen	6,4	Uitvoering
Structurele aanpak	Landbouw	Saneringsregeling varkenshouderijen	2,1	Idem
	Natuur	Provinciale aankoop veehouderijen nabij N2000 gebieden	9,1	Uitvoering
	Mobiliteit	Retrofit binnenvaart	4,2	Uitvoering
	Bouw	Pilots innovatie Bouw en GWW	-	Uitvoering
	Landbouw	Landelijke beeindigingsmaatregel	31,7	Uitwerking
	Landbouw	Stalmaatregelen: innoveren, investeren, normeren	29 - 41	Uitwerking
	Landbouw	Managementmaatregelen (veevoer-weidegang-mest)	18 - 76	Uitwerking
	Landbouw	Omschakelprogramma	3,5	Uitwerking
	Mobiliteit	Walstroom zeevaart	0,3	Uitwerking
	Landbouw	Mestverwerking	-	Ontwikkeling
Mobiliteit	Elektrisch taxiën	0,4	Ontwikkeling	
Mobiliteit	Gerichte handhaving AdBlue	2	Ontwikkeling	
Industrie	Maatwerk piekbelasters industrie	0 - 0,1	Ontwikkeling	
Industrie	Verkenning aanpassing BBT	0 - 5	Ontwikkeling	
Industrie	Effect subsidiestop ISDE	0,1	Uitvoering afgerond	
[Bouwvrijstelling]	Bouw	Maatregelen in de bouw: Routekaart S.E.B.	-	Uitwerking

Natuurbehoud en -herstel

- Ambitie: Robuuste, veerkrachtige natuur.
- Programma Natuur: verbetering van de condities voor VHR soorten en habitats en goede basiskwaliteit natuur.
- Maatregelen betreffen met name kwaliteitsverbetering in en rondom natuurgebieden, hydrologische verbetering, versnelde verwerving en inrichting natuurgebieden, maatregelen in overgangszones en verbindingen tussen gebieden.
- PBL heeft op verzoek van LNV maatregelpakket natuur doorgerekend. Conclusie PBL: 5 – 7 procentpunt toename doelbereik in 2030 m.b.t. condities voor gunstige staat van instandhouding VHR soorten en habitats.
- De verwachting is daarmee dat met deze extra maatregelen in 2030 70% doelbereik haalbaar is. Dit wil zeggen dat voor 70% van de beschermde habitats en soorten de condities voor een gunstige staat van instandhouding geboden zijn.

Natuurbehoud en -herstel

- Langdurige aanpak waarvoor olopend tot € 300 mln. per jaar is gereserveerd in de periode 2021-2030.
- Het Programma Natuur wordt gezamenlijk nader uitgewerkt door Rijk en provincies.
- Gedurende de looptijd worden momenten voor herijking en bijsturing ingebouwd.
- In december 2020 (kaderstellende) uitvoeringsprogramma natuur vastgesteld, nu provinciale uitwerking voor eerste fase van drie jaar.
- Goede aansluiting op de incidenteel beschikbaar gestelde € 125 mln. voor natuurherstel-en verbetering. Deze middelen maken geen onderdeel uit van de langjarige impuls.
- Naast uitvoeringsprogramma maakt ook Agenda Natuurinclusief onderdeel uit van Programma Natuur. Agenda natuurinclusief (2021-2050) richt zich op natuurinclusieve samenleving (basiskwaliteit natuur), samenhang en integratie, kansen en kaders.

Natuurinclusieve ruimtelijke inrichting

Natuurinclusieve ruimtelijke inrichting is het natuurinclusiever maken van gebieden waar andere ruimtelijke functies (zoals landbouw, woningbouw, energieopwekking) dominant zijn.

Met name rondom stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden kan een natuurinclusieve ruimtelijke inrichting bijdragen aan de natuurkwaliteit in en rondom die gebieden. Daarbij gaat het onder andere om verbetering van:

- Bodemgesteldheid
- Waterkwaliteit
- Luchtcondities
- Biodiversiteit en leefgebied

Bij gebiedsontwikkeling is het belangrijk om integraal en met oog voor kenmerken, kansen en grenzen naar de (diverse) ruimtelijke opgaves en kaders te kijken.

Zo kan worden gezien hoe natuurinclusiviteit kan worden bevorderd en gekomen kan worden tot duurzame gebiedsontwikkeling.

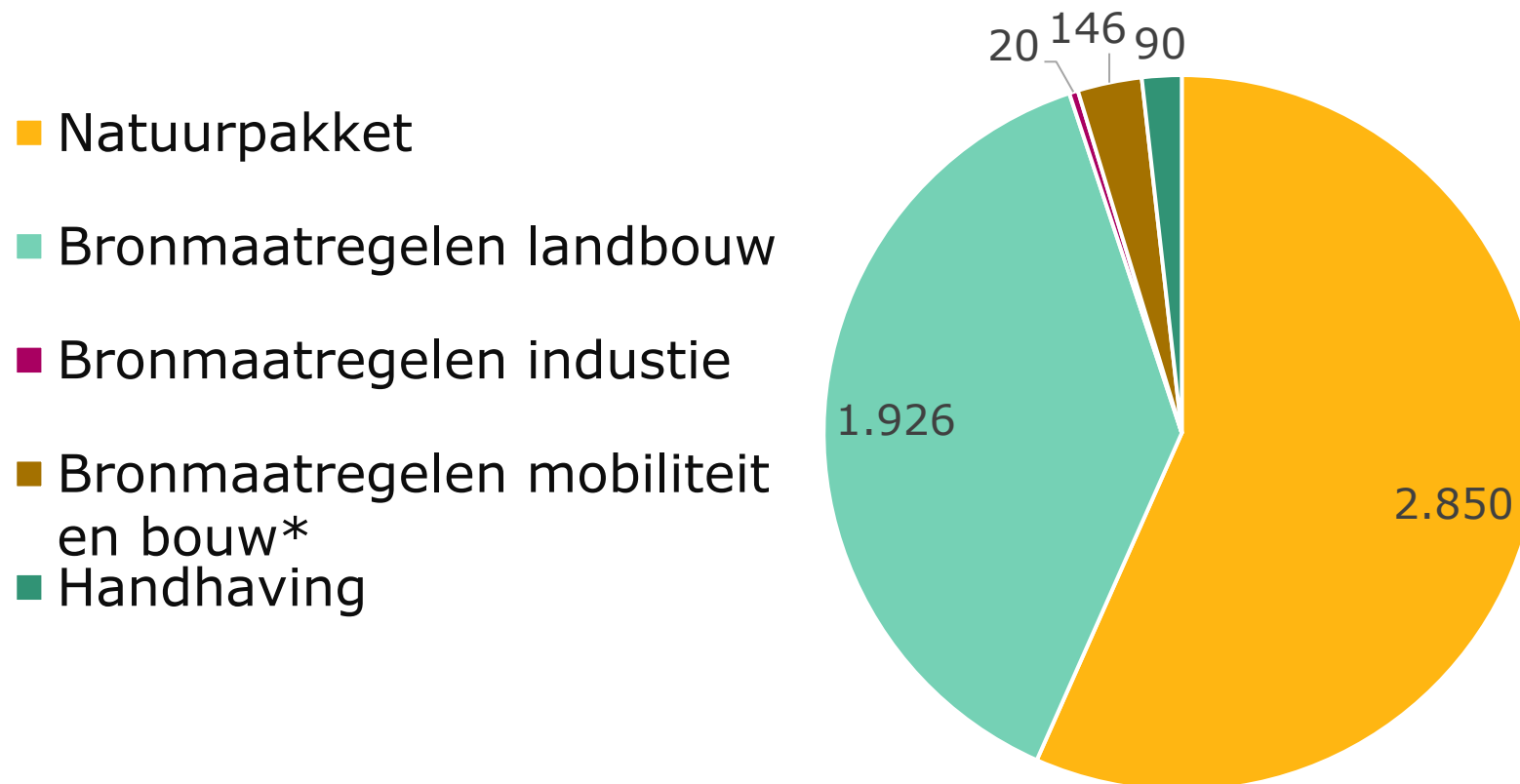
Juridische verankering structurele aanpak

- Kernelementen zijn vastgelegd in de Wet stikstofreductie en natuurverbetering:
  - Omgevingswaarden voor 2025, 2030 en 2035
  - Programma stikstofreductie en natuurverbetering - tweeledig doel:
    - 1) verminderen stikstofbelasting conform omgevingswaarden
    - 2) realiseren van instandhoudingsdoelstellingen van stikstofgevoelige natuur
  - Systeem van monitoring en bijsturing
- Operationalisering via programma stikstofreductie en natuurverbetering en oplevering gebiedsplannen, twee jaar na inwerkingtreding van de Wsn.
- Daarnaast: aanvullend legaliseringsprogramma: doel is het legaliseren van de meldingen en meldingsvrije activiteiten (later in de presentatie meer).
- Partiële vrijstelling van de Natura 2000-vergunningplicht voor de bouwsector voor het aspect stikstof.

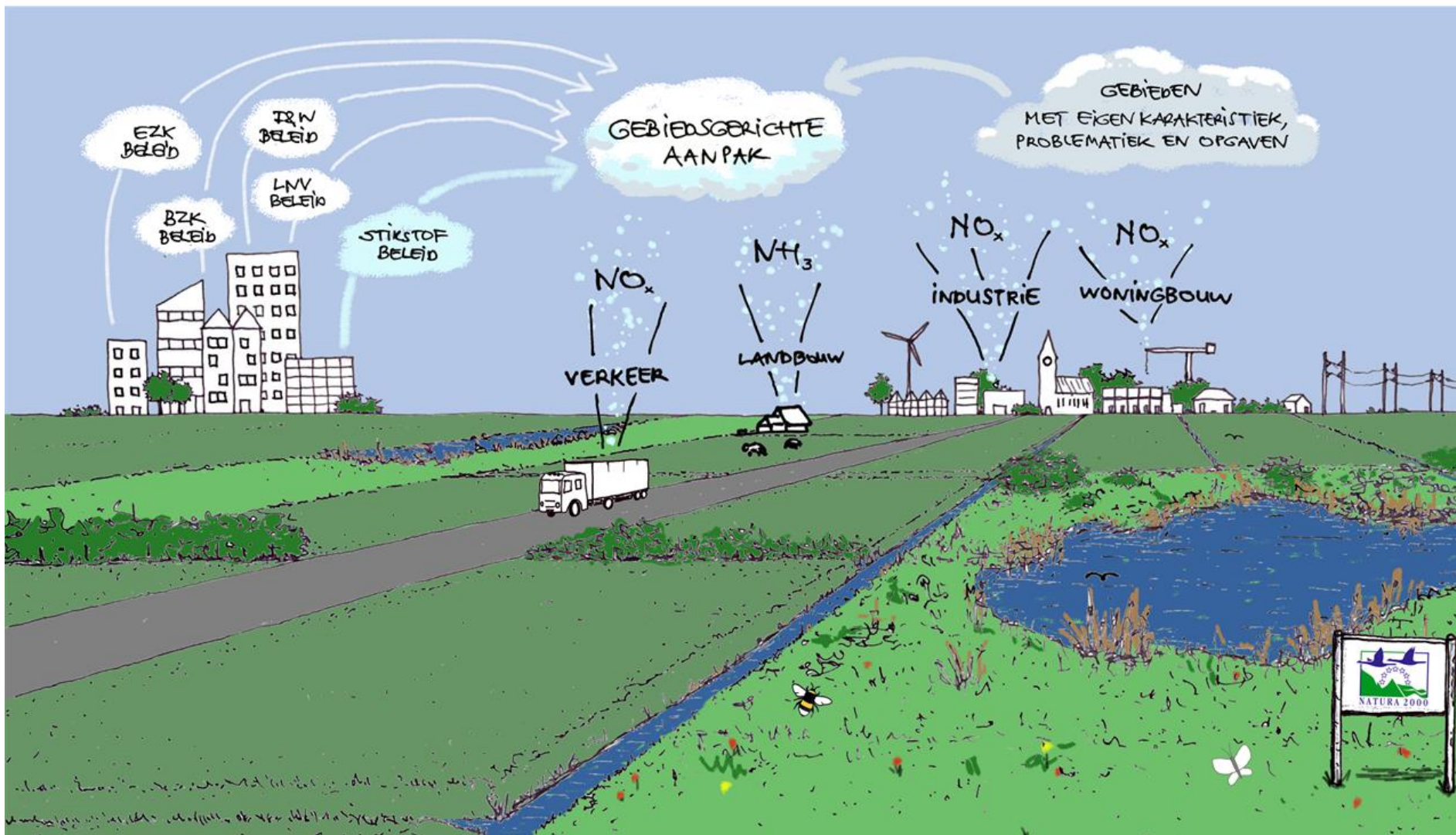
Financiering structurele aanpak

Uitgaven maatregelen structurele aanpak stikstof 2020-2030
(in miljoenen euro, *exclusief de middelen voor de partiële vrijstelling):

Samenwerking

Gebiedsgerichte aanpak

- De KDW verschilt sterk per gebied:
  - En dus ook de noodzakelijke stikstofreductie.
- De economische structuur verschilt sterk per gebied:
  - En dus ook de mogelijkheden voor stikstofreductie.
  - En dus ook de behoefte aan ontwikkelruimte.
- In het gebiedsplan komt dit bij elkaar:
  - Provincies hebben hier regie.
  - Hier wordt het gebiedsgerichte maatregelenpakket en bijbehorende tijdspad vastgesteld. Op veel plekken duurt het lang om deze doelen te bereiken.

Monitoring en bijsturing

Met een monitorings- en bijsturingssystematiek wordt bewaakt dat de condities voor behoud en, waar nodig, herstel worden behaald en zo nodig wordt bijgestuurd. De monitoringssystematiek bestaat uit de volgende aspecten:

1. Een jaarlijkse rapportage van de omvang van de stikstofdepositie op de voor stikstof gevoelige habitats in Natura 2000-gebieden om de trend in stikstofdepositie waar te kunnen nemen.
2. Een tweejaarlijkse tussentijdse rapportage over de voortgang, uitvoering, gevolgen en doelbereik van bronmaatregelen ten aanzien van de reductieopgave en omgevingswaarde en rapportage van de voortgang en gevolgen van natuurmaatregelen.
3. Ieder zesde jaar een rapportage over de omvang en de kwaliteit van de voor stikstof gevoelige habitats in de Natura 2000-gebieden die in het programma zijn opgenomen in relatie tot de instandhoudingsdoelstellingen voor de Natura 2000-gebieden en de landelijke staat van instandhouding.

Ministerie van Landbouw,
Natuur en Voedselkwaliteit

Deel 3

Toestemmingverlening

Toestemmingsverlening algemeen

- De natuur moet op orde zijn (geen verslechtering) voordat vergunningen verleend kunnen worden.
- De aanpak is erop gericht om dat te realiseren. Gevolg daarvan is dat toestemmingverlening makkelijker wordt.
- Als private of publieke initiatiefnemers een project willen wijzigen of een nieuw project willen starten waarbij stikstof vrijkomt en dit significante negatieve effecten heeft, hebben zij daar tenminste een natuurvergunning voor nodig.
- De ruimte die de structurele aanpak creëert en de beschikbare instrumenten dekken slechts een deel van de behoefte aan ontwikkelruimte af.
- Voor het verkrijgen van een vergunning moet vooraf worden getoetst op mogelijk significant negatieve gevolgen voor (alle) Natura 2000-gebieden.
- Als blijkt dat er significant negatieve effecten zijn moet die stikstoftoename gemitigeerd worden.

Oorspronkelijke vormen toestemmingverlening

➤ Intern salderen

- aanpassingen binnen (de vergunning van) het project of op dezelfde locatie. Intern salderen is niet vergunningplichtig.

➤ Extern salderen

- bedrijven nemen stikstofemissie over van andere bedrijven die (deels) stoppen.
  - 30% van de depositieruimte afgeroomd, 70% mag ingezet worden voor de nieuwe activiteit
  - Extern salderen komt, na gefaseerde openstelling voor salderen met veehouderijbedrijven, meer op gang. Het aantal transacties is nog beperkt.

➤ ADC-toets

- wanneer er geen alternatieven voor het project zijn, er sprake is van dwingende redenen van groot openbaar belang, en de nodige compenserende maatregelen worden getroffen om te waarborgen dat de algehele samenhang van Natura 2000 bewaard blijft.

Nieuwe vormen toestemmingverlening

➤ **Partiële vrijstelling**

- Van de Natura 2000-vergunningplicht voor de bouwsector voor het aspect Stikstof
- Nieuwe impuls voor de bouwsector (tijdens de bouwfase van bijv. woningen)
- Op moment inwerkingtreding wet en amvb mogelijk

➤ **Stikstofregistratiesysteem**

- Mogelijk maken van woningbouw en 7 MIRT-projecten
- Met maatregelen snelheidsverlaging en sanering varkenshouderij wordt benodigde stikstofreductie gerealiseerd

➤ **Verleasen**

- Bij verleasen worden stikstofdeposities voor een bepaalde tijd overgedragen.
- Is gebaseerd op de systematiek van extern salderen.

➤ **Stikstofbank**

- Ontwikkeling van één microdepositiebank en meerdere doelgebonden banken.

Meldingen

- In de Wsn is verankerd dat een legalisatieprogramma wordt ingesteld.
- Daarmee worden gelegaliseerd:
  - de meldingen:
    - Activiteiten tussen de 0,05 en 1,00 mol in meldingsplichtige categoriën (onder meer landbouw, infrastructuur en industrie)
  - meldingsvrije activiteiten:
    - Activiteiten onder de 0,05
    - Activiteiten tussen de 0,05 en 1,00 mol zonder meldingsplicht
- Termijn: maatregelen worden genomen uiterlijk drie jaar na inwerkingtreding van het programma.

Ministerie van Landbouw,
Natuur en Voedselkwaliteit

Deel 4

Hoe verder?

“Niet alles kan overal”

- Alle stikstofuitstotende activiteiten moeten passen binnen de ecologische kaders.
- Een terugkeer naar de situatie voor de PAS-uitspraak is juridisch niet mogelijk en ecologisch niet wenselijk. Ruimte voor ontwikkeling is de komende jaren schaars.
- De natuur- en bronmaatregelen uit het structurele pakket zijn primair nodig voor het realiseren van de wettelijke natuurdoelen.
- Om activiteiten mogelijk te maken is sinds de PAS-uitspraak ingezet op:
  - Het SSRS, voor 75 duizend woningen en 7 MIRT-projecten
  - Meer mogelijkheden voor extern salderen
  - De bouwvrijstelling
  - Een natuurbank met compensatienatuur voor specifieke projecten.

Komende tijd

- Bron- en natuurmaatregelen zijn/raken in uitvoering.
- Inwerkingtreding wet stikstofreductie en natuurverbetering, bijbehorende amvb (incl. bouwvrijstelling) en regeling voorzien per juli 2021.
- Opstellen programma stikstofreductie en natuurverbetering en legalisatieprogramma.
- Verkenningen die het nieuwe kabinet handvatten bieden voor de langere termijn invulling (technische briefing/rondetafelgesprek volgt):
  - Langetermijnverkenning Stikstofproblematiek
  - Verkenning Normeren en Beprijzen stikstofemissies
  - Taakopdracht ruimtelijke verkenning stikstofgevoelige natuur
  - Verkenning Governance en participatie.

Ministerie van Landbouw,
Natuur en Voedselkwaliteit

Vragen?

www.aanpakstikstof.nl/